

Pogány György

„A tudomány ekként rajzolja világát” II.

Doktoranduszok tanulmányai

Az Eszterházy Károly Egyetem és az Eötvös Loránd Tudományegyetem Doktorandusz Önkormányzata, valamint a Doktoranduszok Országos Szövetsége Irodalomtudományi Osztálya 2017 szeptemberében hagyományteremtő szándékkal közös konferenciát szervezett doktoranduszok részére, és az elhangzott előadások legjobbjait gyűjteményes kötetben jelentette meg. (A konferenciakötetről a Könyv, Könyvtár, Könyvtáros 2020/9-es számában olvashattak.) A sikeres rendezvényt 2020-ban újabb követte, és bővült a közreműködő intézmények köre: az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, illetve az MTA MAB Pedagógiai Szakbizottság Nevelésfilozófiai és Pedagógiatörténeti Munkabizottság is felsorakozott a szervezők közé.

„*A tudomány ekként rajzolja világát*” – *Irodalom, nevelés és történelem metszetei II.* című tanulmánykötetben az előző kiadványhoz képest jóval kevesebb közlemény látott napvilágot: az első kötetben megjelent tizenhat tanulmánnyal szemben ezúttal mindössze kilenc konferenciaelőadás kapott ilyen formában is nyilvánosságot. A mennyiségi csökkenés öröndetes módon nem járt együtt a minőséggel, az új kötet írásai maradéktalanul megvalósítják a jövő tudósnemzedékének színvonalas bemutatkozását és a szerkesztők szándékát, ajánlásuk szerint ugyanis a konferencia célja az, hogy „*a világ jelenségei iránti aktuális érzékenységén, a múlt értékeinek megbecsülésén és a szaktudományos ismeretek megosztásán túl, a jövő biztató lehetőségei felé*” forduljon.

A kötetben közreadott kilenc előadás tanulmánnyá szerkesztett változatának közös jellemzője az átgondolt témaválasztás, az alapos forrásismeret, a szakirodalom megbízható és korrekt használata és a metodikai újdonságok iránti fo-

gékonyág. A publikációk magas tudományos színvonalat képviselnek, melynek elősegítésében nyilván szerepe volt a lektoroknak is, akik a maguk szakterületének nemzetközileg is számon tartott művelői, és szakmai súlyukkal, tekintélyükkel mintegy fémjelzik a doktorjelöltek kutatási eredményeit. Három szerző (Szabó Adrienn, Szabó Roland, Szabóné Kozma Katalin) az előző tomusban is közölt gondolatgazdag írást, ám az új kötetben publikált dolgozataik még jobban kidomborítják kutatói habitusukat.

Héjjas Flóra *A felejtés ellen – Eger város kulturális emlékezete az emléktábla-állítás gyakorlatán keresztül* című értekezésében a kollektív emlékezés materializálódott monumentumait, az emléktáblákat elemzi. A kutatás támaszkodott nemzetközi példákra, így az angliai örökségvédelmi szervezet munkájára, illetve módszertanilag felhasználta a szerző Jakab Albert Zsolt Kolozsvár nyilvános tereinek szimbólumait tárgyaló munkáját. A modern történeti tudat a 19. században, a nemzetállam-építés idején született meg, és ekkor vált nyilvánvalóvá, hogy a továbbadott múlt kollektív emlékezeti munka eredménye, és mint ilyen, formálni és alakítani lehet. Az emléktáblák állításának az volt (és ma is az) a célja, hogy a közösség szempontjából fontosnak ítélt személyek, események ne menjenek feledésbe. Ezért minden korszakban erősen ideológia- és hatalomérzékeny volt az emléktábla-állítás, és minden korszak igyekezett a megelőző időszak emléktábláit eltávolítani, a kollektív emlékezetet ilyen módon is irányítani. Ugyanakkor természetesen akadnak olyan személyek, események, akikre és amelyekre minden korszak egyaránt büszke, és általános egyetértés van a megítélésükben. A szerző Eger város emléktábláit elemezve megállapítja, hogy ebbe a kategóriába tartoznak az oktatáshoz és a neveléshez kapcsolódó monumentumok.

Kiss Dávid *Olvasóvá nevelés és a populáris irodalom – Eltérő irodalmi regiszterek szerepe a tanításban a Nemzeti alaptanterv tükrében* című közleménye napjaink oktatásügyének egyik fontos kérdéséhez, nevezetesen az iskolai kötelező olvasmányok és az olvasóvá nevelés problematikájához szól hozzá elméleti igénytel. A szerző célja az, hogy az „irodalom és a nevelés közös horizontjában vázolja fel azokat a paradigmaváltó törekvéseket, melyek egy hatékonyabb, a követelmények helyett a tanulót előtérbe helyező, befogadás- és olvasásközpontú, a mai elvárásoknak és igényeknek jobban megfelelő magyartanítást eredményezhetnek, szemben a kánon által meghatározott tradicionális irodalomoktatással.” A szerző végkövetkeztetése, hogy újra kell gondolni az iskolai irodalmi korpuszt, és be kell vonni az oktatásba a diákok által olvasott és körükben népszerű könyveket. A populáris és a klasszikus irodalom értékalapú szembeállítását részlegesen feladva, a szövegeket a befogadó és a mű relációján keresztül érdemes minősíteni, és az esztétikai érték mellett egyéb nézőpontok figyelembevételével lehet dönteni bizonyos művek tanításban, olvasóvá nevelésben betöltött szerepéről.

Pallos Zsuzsanna a magyarországi kódexek történetjének egy szeletét mutatja be *Könyves kapcsolatok a középkori Magyarország írott forrásaiban* című tanulmányá-

ban. A középkori könyvkultúra elsősorban az egyházon, főleg a szerzetesrendeken belül bontakozott ki, a szerző ezért elsősorban az intézményen belül keletkezett forrásokat tárgyalja, kitérve az egyetemi életre is. Vizsgálódási körébe bevonta a kölcsönzési feljegyzéseket, leltárakat, végrendeleteket, levelezéseket, továbbá felhasználta a legendákat is. A felhasznált források alapján a szerzőnek sikerült különböző kapcsolati köröket feltárni, és ezen kapcsolati körök révén kerültek jelentős számban Magyarországra könyvek a középkorban. A könyvek és a peregrinusok nagy mértékben hozzájárultak ahhoz, hogy a magyar vallási felekezetek mint a magyar tudományosság képviselői bekapcsolódhattak a kortárs európai kultúra és tudományosság vérkeringésébe. Érzékletes példán, egy 13. századi zsol-tároskönyv sorsán, pontosabban a possessorokon keresztül tárja elénk a kapcsolati körök egymásra hatását. A kódex hosszú ideig Nagy Lajos király tulajdonában volt, és a szerzőnek sikerült nyomon követni sorsát egészen 1983-ig, amikor a Los Angeles-i J. Paul Getty Múzeumba, feltehetően végső helyére került.

Pelesz Nelli sajtó- és oktatástörténeti közleményt publikált: „*Diákok öröme*” – *A Magyar Tanítójelöltek Lapja*. A tanulmány a Szegeden 1926 és 1939 között megjelent periodikum történetét taglalja. A folyóirat sajátossága, hogy diákok írták, és egy eredetileg helyi kiadványból vált országos jelentőségűvé, a tanítói hivatás, professzió jeles megjelenítőjévé. A lap a tanítójelöltek számára teremtett fórumot, hogy a legkülönbözőbb műfajokban kipróbálják magukat. Pelesz Nelli a folyóirat kvantitatív, statisztikai jellegű elemzésével tárja fel a szerzők összetételét, írásaik legfontosabb jellemzőit, és ismerteti a megjelent cikkek irodalomtörténeti, politikatörténeti és neveléstudományi vonatkozásait. Végkövetkeztetése, hogy a lap kiválóan reprezentálta a tanítóságot foglalkoztató problémaköröket.

Simon Bernadett írása szintén sajtótörténeti vonatkozású: „[...] *ahg van olyan kicsi fészék, amelynek ne volna meg a maga hírlapja [...]*” – *A kiállítások alkalmából megjelenő lapok fejlődése a kezdetektől 1896-ig*. A 19. század közepén, illetve második felében kezdődtek a világ- és országos kiállítások, amelyeknek alapvető célja a civilizáció materializálódott emlékeinek bemutatása, kiállítása és a kereskedelmi kapcsolatok erősítése, a nemzeti büszkeség közösségi élményének demonstrálása. E kiállítások egyik sajátossága volt, hogy a rohamosan fejlődő sajtó rendszeresen hírt adott eseményeiről. Sőt, megszületett az alkalmi lapok sajátos típusa, a kiállítási újság. A szerző az 1873-as bécsi világiállítás lapját, a *Wiener Weltausstellungs-Zeitungot*, az 1885-ös budapesti *Országos Általános Kiállítás* kiadványát, a *Kiállítási Értesítőt* és az 1893-tól 1896-ig megjelent *Millennium* című lapot ismerteti. A kiállítási újságok elsődleges feladata a látogatóközönség tájékoztatása volt, és mint ilyenek, a kiállítási propaganda hatékony eszközeiként funkcionáltak. Egyszerre próbálták megszólítani a látogatóközönséget és a kiállítókat; hírek, beszámolók, cikkek kísérelték meg orientálni a publikumot. Az újságok legfontosabb bevételi forrása a reklám volt, amely hol konkrét hirdetésként, hol pedig cikkeknek álcázott fizetett közleményként jelent meg. Az általános bemutatást követően a szerző részletesen elemzi a *Millenniumot*,

bemutatja rovatait (Kiállítási ügyek, A vidéken, A külföldön, Vegyesek), illetve közérdekű közleményeit. A kiállítási lapok rendszerint a tárlatok időtartamának végéig éltek, bár volt rá példa, hogy tovább is megjelentek, a Millennium felismerte, hogy „az az újság, melyet egy nagy nemzeti esemény hozott létre, nem élhet tovább, mint maga az alkalom, a melynek létét köszönheti.”

Szabó Adrienn azon kutatók egyike, akik már az előző kötetben is publikáltak; akkor a hazai felsőfokú zeneoktatás kialakulásáról fejtette ki gondolatait. Mostani írásában egy részkérdést, nevezetesen a hazai zeneelmélettanár-képzés történetét ismerteti: *A magyarországi intézményes zeneelmélettanár-képzés története 1875 és 2018 között*. Sajtószerűségi módon az elmúlt évtizedekben bőséges szakirodalom foglalkozott az ének-zene tanár, illetve szolfézstanárképzés múltjával, viszont jelentőségéhez képest alig érintették a zeneelmélettanár-képzés történetét. A szerző rövid áttekintésben tisztázza, hogy mit ért a zeneelmélettanár fogalmán, eszerint a zeneelmélet a harmóniákkal, az egyes zenei stílusok jellemzőivel és a zeneművek formájával foglalkozik. Ebből következően zeneelmélettanár az a zenepedagógus, aki főiskolán vagy egyetemen készül föl a tantárgy közép- vagy annál magasabb szintű oktatására. A tanulmány a budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen (és elődintézményei), illetve a Debreceni Egyetem Zeneművészeti Karán folyó képzést tekinti át. Röviden ismerteti a tárgy többnyire zeneszerzőkből álló oktatóinak működését, az általuk írt tankönyveket és egyéb segédleteket, és kitér a mindenkor követelményekre. Bár a Budapesten és Debrecenben folyó képzés bemutatása a célja, mivel 1974-ig csak a fővárosban lehetett a képesítést megszerezni, a tanulmány terjedelmének nagy része a budapesti képzéssel foglalkozik.

Szabó Roland is bizonyos értelemben folytatja a korábbi kötetben közölt tanulmányát, a 2017-es konferencián *József Attila* két költeményét – *Holt vidék*, *Téli éjszaka* – elemezte. Mostani, meglehetősen hosszú című írásában – *Újabb problémafelvetések: Virtuális valóságok és fikciós terek határán. József Attila kései költészetének vizsgálata az égítést-motívumok által generált terek, testek és szubjektum-reprezentációk metszeteinek mentén. Néhány költeményhez kapcsolódó probléma felvetése* – a költő kései életművében felbukkanó csillag- és űrmotívumokat elemzi. A szerző a tanulmányban bemutatott versrészletekkel és a bennük megjelenített csillag- és űrképzetekkel megkísérelt további új értelmezéseket kidolgozni.

Szabóné Kozma Katalin úgyszintén a 2017-es konferencián bemutatott kutatásait vitte tovább, akkor Jakob Glatz (1776–1831) 1806-ban publikált erkölcsnemesítő könyvét, a *Die frohe Kindert* mutatta be. Ezúttal *Döbrentei Gábor* (1785–1851) két kiadásban (1829, 1845) is közzétett gyermekeknek szánt könyvét elemzi: *Döbrentei Gábor A' kis Gyula könyve című műve két kiadásának összehasonlító elemzése*. A szerző azt vizsgálta, hogy miként változott meg az olvasókönyv két kiadásában a gyermekekkel kapcsolatos elvárás. Kvantitatív tartalomelemzésnek vetette alá a szövegeket, és ennek során felhasználta *Shalom Schwartz* 1990-es években kidolgozott érték kategóriáit. A vizsgálat végkövetkeztetése az, hogy a

teljesítmény – benne a tanulási teljesítmény – és a családi, társadalmi biztonság mindkét kiadásban, pozitív és negatív esetben egyaránt szignifikáns összefüggést mutat egymással. A közlemény leszögezte azt is, hogy a fiúkkal és lányokkal szemben eltérő szerepelvárások jelentek meg a könyvben.

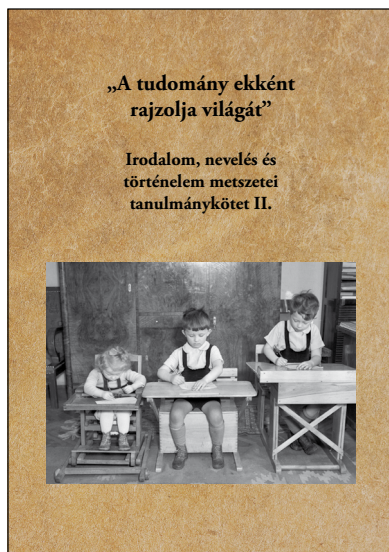
Takács Tímea dolgozatában báró *Mednyánszky Cézár* (1824–1857), az 1848–49-es forradalom és szabadságharc tábori lelkésze kapcsán hívja izgalmas nyomozásba az olvasót. A bukás után emigrációba vonult pap Ausztráliában aranyásással próbálkozott, majd visszatérve Európába, mindenben csalódva önkézével vetett véget életének. Halála után 1858-ban Londonban angol nyelven, nevének feltüntetése nélkül jelent meg emlékirata, amely számos kérdést vetett és vet fel. Ezeket mutatja be Takács Tímea *Történelmi- és fordítói hűség problematikája Báró Mednyánszky Cézár emlékezései és vallomásai, valamint Sárközi György Mint oldott kéve című regényének tükrében* címmel közreadott tanulmányában. Mivel hiányzik a szöveg kézírata, azt sem lehet megállapítani, hogy eredetileg milyen nyelven íródott. A kis példányszámban készült, ismeretlen nyomtatványt *dr. Óváry-Avary Károly* fedezte fel 1927-ben és 1930-ban magyar fordításban tette közzé, azonban sokan vitatták a munka történeti hitelességét, illetve Sárközi György bírálta a fordítás egyes megoldásait, szövegrészek kihagyását, fiktív levelek betoldását, valamint az erőtlen, vérszegény szöveget. 2001-ben a szabadságharcra vonatkozó fejezetet az angol eredetiből újra fordították. Takács Tímea ezeket hasonlítja össze, illetve Sárközi György regényét abból a szempontból vizsgálja, hogy milyen részeket emelt át az angol eredetiből, valamint miként ábrázolja *Görgeit* az író.

A gyűjteményes kötet kialakítása alapvetően megegyezik az első kötetével, de a tartalomjegyzék ezúttal nem közli a címek angol nyelvű fordítását, és a tipográfia is más. A könyvben található illusztrációk változó minőségűek, ami leginkább a nyitótanulmány tekintetében zavaró. Az egyes írásokat magyar és angol nyelvű tartalmi összefoglaló, valamint hashtagszerű kulcsszavak zárják. A kötet tanulmányait olvasva bepillantást nyerhetünk a tudományos utánpótlást foglalkoztató kérdésekbe, és megismerhetjük a friss, új kutatási eredményeket.

„A tudomány ekként rajzolja világát” : irodalom, nevelés és történelem metszetei 2.: tanulmánykötet: az OPKM, az MTA MAB Pedagógiai Szakbizottság Nevelésfilozófiai és Pedagógiatörténeti Munkabizottság, a DOSZ Irodalomtudományi Osztály, az EKE Egyetemi Hallgatói Önkormányzata, és az ELTE Egyetemi Doktorandusz Önkormányzat közös konferenciájának tanulmánykötete / szerk. Fodor József Péter, Mizera Tamás, Szabó P. Katalin. - Budapest : DOSZ Irodalomtud. Oszt. : OPKM, 2020. - 219 p. : ill. ; 21 cm

Elektronikus hozzáférés:

https://www.eltereader.hu/media/2020/08/dosz_atudomanyII_nyv.pdf

Hangtár – Hatvan évnyi gramofonlemez hallgatható meg online

Több mint 2600 digitalizált hangfelvétel vált szabadon hozzáférhetővé a nagyközönség és a kutatók számára a legújabb, Hangtár elnevezésű OSZK-s digitális adatbázisban. A 2021. január 22-én, A magyar kultúra napján elindult tartalomszolgáltatással több mint 150 órnyi archív hanganyag vált közkinccsé a Színháztörténeti és Zeneműtár gramofonlemez-gyűjteményének anyagából.

Az összeállítás tartalma számos műfajt ölel fel: legnagyobb részben szórakoztató zenét (katonazenét, operettet, filmdalokat, tánczenét, korai dzsesszt), kisebb részben magyar nótát, népzenei vonatkozású felvételeket – köztük a Patria néprajzi gramofonfelvételek sorozatának néhány lemezét – és klasszikus zenei hanganyagokat tartalmaz, de prózai hangdokumentumok is helyet kaptak a válogatásban.

Az eddig csupán a könyvtárban kutatható dokumentumok hat évtized magyar vonatkozású hanglemeztörténetét ölelik fel: magyar szerzők műveit, illetve előadók felvételeit tartalmazzák, amelyek az 1904 és 1962 közötti időszakban jelentek meg hazai gyártású vagy külföldi lemezeken. Maguk a felvételek 1902 és az 1950-es évek vége között készültek, de nem csak Magyarországon, hiszen a magyar előadóművészek régen is rendszeresen készítettek hanganyagokat külföldön, például a két világháború között Németországban vagy 1950 után Csehszlovákiában.

(Forrás: www.oszk.hu)